

A rétes részleges pusztulásáról és az ország romlásáról

A tizenhatodik század vége felé történt, hogy valakinek a délvidéki Tarcalahegységben elcsatangolt a tehene, de az is lehet, hogy nem. Lehet, hogy valaki szándékkal vezette arra, a Belcsényt Kamanccal összekötő úton. Hosszú idők távlatából már nehéz lenne megállapítani, hogy a kis menet honnan hová tartott pontosan, ám nem is fontos. Lényeg az, hogy a tehén egy óriási lepényt hagyott hátra, épp a legélesebb kanyarban, nem kis galibát okozva ezzel a Belcsényből Kamanc felé vágózó rétes-futárnak, aki a frissensült ínycséséget szállította az éhes bányászoknak tízóraira. Valószínűleg éppen azon a friss halmon csúszott meg a száguldó állat, aminek az lett a következménye, hogy mind a ló, mind a lovasa lerepült az útról, s az árokban kötött ki. Az ezt követő nyihogásra és jajveszékelésre figyelt fel a közelben élő, istenfélő remete, aki nem sokat teketóriázott: remeteség ide vagy oda, a bajba jutottak segítségére sietett. Szerencsére kiderült, hogy nagyobb volt az ijedelem a kelleténél, ugyanis se a lónak, se a lovasának nem esett komolyabb bántódása. Azért – az elővigyázatosság kedvéért mégis – a lovat odakötötték egy közeli fához úgy, hogy az egy kis vigasztaló fűvet is elérjen, utána bementek a remetelakba, ahol a szerény házikó tulajdonosa birkabőrrel leterített priccsere fektette, majd alaposan megvizsgálta a szegény pórul járt embertársat. Csakhamar megállapította, hogy csonttörés nincs, majd bekente a fájó részeket a saját maga gyártotta csodabalzsammal, amelynek receptje később eltűnt a vérzivataros évszázadokban, ez azonban nem akadályozta meg ezt a kiváló terméket, hogy akkor és ott momentán hasson.

Épp úgy, ahogy azt a mai reklámokban megfigyelhetjük, amelyekben a köszvényes nagyapi, miután bekente a lábát az ötpercenként hirdetett csodaszerrel, pillanatokon belül utoléri a virgonc kis unokát. – Ráadásul fel is dobja a levegőbe.

A túrósón túl még a tökök rétes jelentős hányadát is meg lehetett menteni. Utóbbinak a másik, nagyon deformálódott részét, amelyre ráesett volt a pejkió, elkérte a remete. Mondván, hogy rettenetesen szereti, ennek ellenére már nagyon-nagyon rég evett olyat, hiszen annyi tök nem terem a háztájon, a közeli tökföldekről lopni meg mégsem felnőtt férfihoz illő dolog. Aztán hozzáfűzte még nevetve, hogy márpedig mennyire vonzó látvány, amikor virágzik a tök, s olyankor mennyire jó az élet szüntelen megújulására gondolni.

– Sajnos – fűzte hozzá elkomoruló tekintettel –, én már nem tudok megújulni. Érzem, hogy rövidesen magához fog szólítani az Úr, ezért odaadnám neked két kedvenc tárgyamat, ha nem bántalak meg ezzel az egyébiránt nemesnek tekinthető gesztussal.

Így jutott a mi szerencsés futárunk egy gyapjúsál meg egy könyv birtokába. Utóbbival kapcsolatban ott helyben bevallotta, hogy nagyon rosszul tud latinul, ezért nem biztos, hogy elboldogul vele, mire a remetének váratlanul ismét jókedve támadt.

– Akkor sem, ha a létező legpocsékabb konyhalatin nyelven írták? – kérdezte nevetve.

– Hát... megpróbálhatom – hangzott a bizonytalan válasz.

A remete bólintott, majd tetejébe pár csengő aranypénzt nyomott a futár mar-kába. Arra kérvén őt, nézzen be hozzá néha, amikor arra jár, és csupán az lenne a kívánsága, amennyiben holtan találja, hantolja el a maradványait a sufni mö-gött, méghozzá abban a vastag birkabundában. Nem kell különösebb szertartás, díszes koporsó, semmi ilyesmi, legfeljebb egy pap. Ám elég az is, ha rendes ke-resztény módjára maga a futár mondana egy kis imát a sírja fölött. Esetleg felol-vasna pár sort abból a magyar nyelvű bibliából, amelyet a helyszínen fog találni az asztalon. Aztán ennyi. – Erre a kérésre futárunk rábólintott, közben elvette a pénzt. Ám azt, hogy végül ebből mi lett, nem tudjuk.

Azt viszont igen, hogy a sálon derék hősünk – otthon, ahol immár jobban meg-vizsgálhatta – egy hímtett ajánlást pillantott meg, amely arról szólt, hogy azt a becses nyakmelengetőt hideg napokra bizonyos Bálint atyának ajándékozza a he-lyi hívők főleg nőkből álló gyülekezete. A könyvet pedig valami Georgius Sirmiensis nevű figura írta, és valami olyan címet adott neki, hogy: *EPISTOLA DE PERDICIONE REGNI HUNGARORUM*. Már itt elakadt vele, ezért szívesen bead-ta volna a legközelebbi antikváriumba. Arrafelé azonban akkortájt még nem léte-zett ilyen intézmény (ma se nagyon), így végül a rejtélyes mű a körzeti szolgabíró kezében kötött ki, aki valamelyest izmosabb latinsággal nekilátott megfejteni a textust. Sőt, miután felettébb szórakoztatónak találta, nekifeküdt a barátságosan duruzsoló kályhája mellett lefordítani azt. Méghozzá mindjárt azon a valósággal jeges téglaként bevágódó télen, amelyen más tennivaló nemigen akadt, akadha-tott, mivel odakünn olyannyira hideg szél süvöltözött, amilyen a szintúgy délvi-déki Szirmai Károly egyik híres expresszionista novellájában hangoskodott aztán jóval később. Illetve fúj tovább ma is abban a kis zúzmarás opusban, amelyben, ugye – emlékezhet rá, aki csak olvasta –, a főhős meghallja a távoli északi tájakról érkező Peer Gynt hívó szavát, és ez ellenállhatatlan sziréndalként arra csábítja, hogy örökre eltűnjön a muzsikáló messzeségben.

Egyébként azon az ennél jóval régebbi, középkori télen – így jegyezte fel té-vedhetetlenül a krónika – olyan mínuszok voltak, hogy a tarcali farkasokba bele-fagyott az ordítás, odakinn a földeken pedig csontkeménnyé lett a még be nem gyújtott tők, így aztán derék fordítónk tempósan haladhatott.

Ma már pontosan tudjuk, ki írta – meg így már részben azt is, hogy első szuszra ki fordította – a Magyarország romlásáról szóló, hosszú levél formájában megal-kotott művet. Dr. Bori Imre is annak a Szerémi Györgynek tulajdonítja, aki 1490 körül született Kamancon vagy Kamáncon, a huszitizmus egykori szerémségi központjában. (Dr. Bori ugyan Kamóncnak mondja következetesen a települést, ám nekünk itt elég annyi, ha egyre gondolunk: a mai Sremska Kamenicára. Azt meg, hogy egyszer majd még minek fogják keresztelni ugyanezt a helyet netán,

valószínűleg csak a jóságos Ég tudná megmondani, azonban ebben a tárgyban még nem nyilatkozott.) Szerémi jobbagysorból óriási szerencsével kiemelkedett borász családból származott, és az ugyancsak szerencsés körülmények úgy hozták, hogy a legendás Mátyás királyunk törvénytelen fiaként született horvát-szlavón bán, Corvin János környezetébe került. Annak a Corvin vagy Korvin Jánosnak az udvarába, aki majd 1504 októberében hal meg a horvát Krapinában. – Az a hely mellékesen meg az ott fellelt krapinai ősemlék maradványairól híres.

Egészen apró részletekkel nem untatnánk a kegyes és türelmes olvasót. Emberünkről annyit még dióhéjban, hogy később Gyulán tanult, utána ott lett belőle pap, hogy egy ideig ott is papskodjék. Életének kalandos útjain aztán sokfelé megfordult: Nándorfehérvártól/Belgrádtól Lengyelorszáig. Állítólag közvetlenül nem vett részt a törökkel vívott végzetes mohácsi csatában, azonban az ottani történésekre gondolván sűrűn vetett keresztet, mondott szívhez szóló imát az elesett harcosokért. Végül is nyilvánvaló isteni sugallatra, ezzel együtt rendkívüli bátorságot tanúsítva elkísérte Szapolyai Jánost a véráztatta Mohács mezejére, ahová az a török szultánnal való tárgyalásra sietett. Nem sok eredménnyel egyébként, mert, mint tudjuk, csakhamar Buda is elveszett. – Nos, ezekben a tragikus időkben látott neki Szerémi György megírni hosszú historikus dolgozatát az általa látottakról és hallottakról. Műve által úgy ítéltethető meg, hogy a szerző szépírói vénája távol erősebb, fantáziája sokkal dúsbab, mint egy normál üzemyanyagra duruzsoló történészé, ezért munkája – bármennyire is sok benne a tény – inkább a délvidéki származású írók belletrisztikájához tartozik, mintsem a szigorúbban vett történettudományhoz. – Ezt dr. Bori Imre is így ítéli meg. Hozzáteve még, hogy Sz. Gy. ugyan katolikus pap volt, aki elítéli a reformációt, ugyanakkor le sem tagadhatta, hogy huszíták unokája. A középkorból kinövő tollforgató, aki – hasonlóan a révült barátokhoz – a látomásosságot szerette és művelte.

Szóban forgó főművét a Hunyadi János halálát követő eseményekkel kezdi György. Elmondja a lépre csalt, majd kivégzett Hunyadi László tragikus történetét, utána a török nyomulást előadva foglalkozik az ország romlásával. Élénken ecseteli a főurak önző, az egyetemes pusztuláshoz derekasán hozzájáruló magartását. Buda elestét, meg az azt követő zűrzavart, bomlást és a katasztrofális lecsúszás gyors pályáját. Ebben írott forrásokra nem nagyon hivatkozik, ám a saját tapasztalatain kívül bőven felhasználja azokat a véleményeket, beszédeket és szóbeszédeket, amelyeket erre-arra hallott. Akár szerbül, mert szerbül is beszélt.

Dobar dan, dobar dan. Kako ste, molim vas?

Megítélései *in genere* inkább nevezhetők köznépinek, mint a köznépitől élesen elhatárolódóknak, amiben tanulmányozói rendre egyetértenek. – És pontum. *Ille erat?*

Nem.

Hunyadi László történetét, úgy látszik, kiemelkedő lendülettel fordította a szolgabíró. Részben talán azért is, mert igazából ott kezdődik az egész dolog, és akkor még volt bőven ereje hozzá, másrészt meg mert érdekes sorsalakulás a Lászlóé. Ugye, Hunyadi László a legendás törökverő Hunyadi János (Szibinyáni Jank) idősebb fia volt, I. Mátyás bátyja. Apja halála után ő lett a Hunyadiak vezére, meghozta V. László király idején, és bár a két László eleinte nem ápolt rossz viszonyt, ez a

viszony csakhamar megromlott. Okát ennek elsősorban abban kell keresnünk, hogy apja nyomdokain lépkedve, utóbb horvát bánná emelkedett Hunyadi László túl nagy hatalomra tett szert, és megszerzett pozícióit nem volt hajlandó feladni. Ez a magatartás roppant mód aggasztotta az egyébként osztrák származású királyt, akinek Magyarország kormányzójaként nagybátyja, Cillei Ulrik állandóan azt hajtogatta ármányul a fülébe, hogy így nagyon rossz vége lesz ennek.

Végül aztán – egyik kínálkozó, vagy inkább megteremtett alkalommal – véres leszámolásra került sor. Ezt a következőképp adta elő Szerémi György nyomán a fordító, majd végül kettejük nyomán mások is, hogy:

Cillei ispán egy szép nyárkeddi napon, miközben szörnyen emésztette a düh a maga vízvári palotájában, úgy döntött, elteszi láb alól Hunyadi Lászlót. Álnok fondorlattal meghívta hát vacsorára a maga délvidéki kis hétvégi kastélyába, ahol a vendég meg is jelent a megbeszélte időpontban. Persze, a saját deli vitézeivel érkezett, azok azonban künn maradtak az ajtó előtt. Ulrik játékkockát húzott elő, mondván, hogy játszszanak egy kicsit, amíg az étel elkészül. (A szakács jelentése szerint a krumplinak még főnie kellett picit.) Lászlónak nem volt ellenére egy kis móka, így hát játszottak is, csak hát úgy tűnt, még ha két hétig dobálják is a kockát, Cillei egyszer sem fog nyerni. Ettől Ulrik rettenetes haragra gerjedt. Felpattant, mint akibe ráadásul valamiféle lobbanékony adalékot injektáltak, odarohant az ajtóhoz, gyorsan elreteszelte, aztán előrántotta hatalmas kardját, majd nekiesett az elképedt vendégnek.

Meglepődés ide vagy oda, Hunyadi azon nyomban felfogta, hogy ennek fele sem tréfa, ezért előrántotta a maga fegyverét, ám akkor rémülten kellett tapasztalnia, hogy a létező legrovidebb kis kardját hozta kényelemből. Nem számítván semmi ilyesféle támadásra, azt a szinte játék kardot csatolta fel otthon, amit egyszer rég, még gyermekkorában az édesanyjától, Szilágyi Erzsébettől kapott. – Hogy pontosan miért is nem ébredt benne előzőleg semmi gyanúféle, abba most ne menjünk bele.

László játékszere már az első menetben kettétört, úgy egy kézbeeső dohányzóasztalkával védekezett tovább, miközben a habzó szájú ispán kezdte pozdorzójává aprítani a szegény kis bútort. Röpült a forgács mindenféle, s amikor már csak az asztal lába maradt Hunyadi kezében, akkor szorongatott helyzetéből ugrott egy meglepő szaltót a levegőbe, úgy csapta fentről fejbe természetes ellenfelét, annak azonban meg se kottyant. Miként az odavágott antik váza sem, amivel csak fokozni látszott a bajt Hunyadi, mert Cillei orrlikából lángok csaptak elő, óriási füstfelhőt böfentett, lábával hatalmasat dobbantott, utána változatlan elszántsággal rohamozott tovább.

Már a kanapé körül kergetőztek, amikor uruk segélykiáltásaira felfigyeltek odakinn a magyar vitézek, gyorsan kitörték az egyik díszes oszlopot, úgy azzal nyomban betaszították az ajtót, amely azonmód kifordult mind a négy sarkából. – Látván a helyzetet: egyikük sutty! – levágta a gonosz ispán fejét, s mivel az még tátogott, mintegy méltatlankodón forgatta a szemét, miközben nyakából dőlt a vér, inkább gyorsan kidobta az ablakon.

Történetíró úgy tudja, hogy legurult a fej a domboldalon, és talán még ma is gurulna, ha fenn nem akadt volna alant a sűrű fonatú sövényen, hogy rémülten rebbenjenek szét az ott trécselő madarak.

APPENDIX. Könyvünk szempontjából valójában idáig tűnik érdekesnek ez a história. Hosszabban, bővebben, széltében-hosszában, magasságában és mélységében sok helyütt megtalálhatjuk, nem utolsósorban Szerémi György általunk ugyancsak kreatív hozzáállással, „franciásan” idézett művében. Talán érdemes még megjegyezni, hogy a fiatal kora ellenére súlyos alkoholista V. László, aki tejeében gyógyíthatatlan hazudozási mániában szenvedett, miközben szexuálisan túlhajszolta magát – ez utóbbi, tudható jól, a legerősebb karaktereket is kikezdi –, megkerestette Cillei Ulrik fejét, hogy eltemethesse a testtel együtt. Közben azt üzenté Hunyadi Lászlónak, hogy pontosan tudja, mi történt, ezért a haja szála sem fog görbülni, ám a szavát nem tartotta be. Tanácsadóival azt a tervet sütötte ki, hogy kvázi hadjáratot indít a török ellen, amit egy megbeszélés előzne meg. Erre a pontosításra Hunyadit is meghívta, aki szépen besétált a kelepécebe.

Ennyire bízott volna a király adott szavában?

Elfogatására állítólag Futakon került sor. Kamannal szemben rézsút, a Duna újvidéki oldalán, ködmentes napokon Belcsényből egészen jól látható helyen. Futakról, a mai Futogról cipelték fel Lászlót gúzsba kötve Budára, a hóhér pallosa alá, aki valamilyen oknál fogva – mind a mai napig beszélnek Hunyadi vastag hajfonatáról, de pribéki szájalomról is – csak negyedszerre tudta levágni a kivégzendő férfi fejét. Pedig negyedszerre már nem lett volna szabad lesújtania az akkori szabályok szerint, azonban nem így történt, mert a király másképp parancsolta. A jónép azt mesélte még, hogy ha megkegyelmezésre nem is került sor, az utolsó kívánság teljesítésére igen. És vajon mit kért Hunyadi László?

Állítólag – rövid gondolkodás után – hat darab belcsényi rétest.

Cillei Ulrik lemetélt gondolkodó centrumával kapcsolatban meg az maradt fenn, hogy akik keresték, nehezen találták meg. Mire ráleltek, addigra a varjak már kivájták a szemét. Állítólag egy nagy fekete holló tanyázott az ispán koponyáján épp, amikor rábukkantak. Közeledtükre a madár, miután már egészen közel értek hozzája, lomhán a levegőbe emelkedett, tett felettük két gyorsuló kört, miközben megvetően lepillantott, mintha káromkodott volna is egyet, majd elhúzott Küke, a mai Kukujevci felé. – De mi itt a legérdekesebb? Tulajdonképpen az, hogy ennek a fekete hollónak egy csillogó, mindenféle drágakővel kirakott aranykorona volt a fején.